

Ett ämne i förändring!

– lärares reflektioner över ämnet idrott och hälsa i grundskolan

Hur reflekterar idrottslärare i dagens skola över ämnet idrott och hälsa? Hur utformar idrottslärare sin undervisning utifrån den nu gällande kursplanen? Är ämnet förändrat efter införandet av kursplanen Lpo 94? Vad har namnbyte av idrottsämnet betytt? Dessa är några av de frågor som ligger till grund för denna artikel.

JANE MECKBACH
INSTITUTIONEN FÖR
IDROTTS- OCH
HÄLSOVETENSKAP,
IDROTTSHÖGSKOLAN I
STOCKHOLM

Inledning

Idrott och hälsa är ett av grundskolans populäraste ämnen. Det skiljer sig från de flesta andra skolämnen eftersom kropp och kroppsrörelse står i fokus. Under lång tid har själva övandet av kroppsrörelser och den kunskap som utövat i sig ger eleven stått för ämnets kunskapsbildning. Idag finns ytterligare en kunskapsdimension i ämnet, nämligen att lära (läsa och tala) om kropp och hälsa. I kursplanen, Lpo 94, rev. 2000, beskrivs att ämnet ska bestå av en allsidig fysisk aktivitet utformad så att alla oavsett förutsättningar ska kunna vara med i undervisningen. Idrott och hälsa ska vidare ha en betoning på kunskaper om hälsa och livsstil samt även omfatta miljöfrågor. Ämnets kärna enligt kursplanen är idrott, lek och allsidiga rörelser (1).

Skolan är sedan 1994 målstyrd vilket har inneburit ett förändrat läraruppdrag. Fokus ligger idag på elevers lärande till skillnad från läraruppdraget före reformen där det centrala var lärarens undervisning. Kursplanen i idrott och hälsa formuleras kring strävans- och uppnåendemål, vilka styr ämnets karaktär, inriktning och kunskapskrav. Vid varje skola ska det finnas en arbetsplan som ger en lokal konkretisering av måltexten i kursplanen.

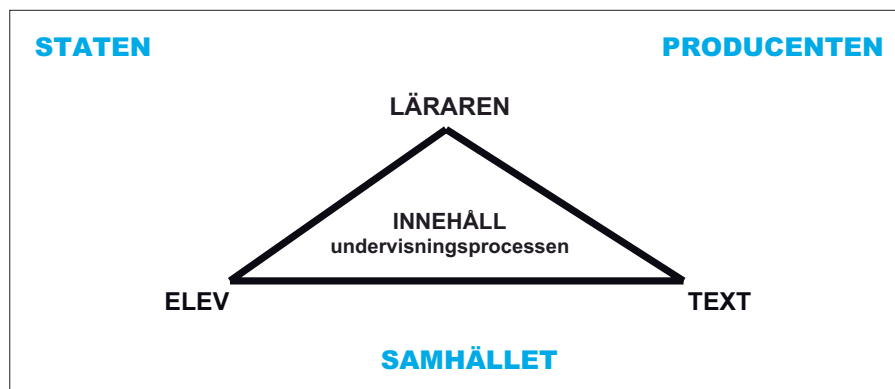
När lärarkåren tar sig an arbetet med att forma sin undervisning handlar det inte bara om hur undervisningen ska genomföras utan även om vad man ska undervisa i samt varför och när detta stoff är viktigt i relation till ämnets mål. För att undervisa barn och ungdomar i idrott och hälsa ställs enligt min mening stora krav på att läraren har en genomtänkt metodik och en tänkt progression för elevers lärande. Vidare bör läraren

intå ett didaktiskt reflekterande förhållningsätt vilket innebär att lyfta fram de frågor som är knutna till både formella och mer informella mål gällande ämnet och skolans mer övergripande mål. Den undervisning som läraren ansvarar för och genomför med eleverna bottenar i den pedagogiska hållning som läraren väljer, en pedagogisk idé och/eller lärarfilosofi om varför man anser att kursplanen som skall förmedlas är viktig. En förutsättning för lärande är att läraren har en pedagogisk idé och att undervisningen känns meningsfull för eleven. Lärarna ansvarar idag också för elevers lärande i förhållande till bedömningen av eleverna, dvs. att de ska nå godkändgränsen.

Vad förmedlas i ämnet och varför väljer lärarna det innehåll som ges under lektioner? Vilken kunskap anses ämnet idrott och hälsa bibringa dagens skolelever? Dessa var några av de frågor som kändes angelägna att undersöka i samband med studien Skola – Idrott – Hälsa (SIH) (2). I denna artikel fokuseras på hur lärare talar om kunskap och lärande i skolämnet idrott och hälsa samt det förändrade läraruppdraget.

Bakgrund och syfte

Den didaktiska forskningen, dvs. studier om undervisningsprocessen och vilka lärprocesser som genomsyrar ämnet, har lyst med sin frånvaro när det gäller ämnet idrott och hälsa. När undervisningsprocessen ska analyseras och förstås måste de didaktiska frågorna ställas: varför, vad, hur, när, av vem och i vilket syfte bedrivs undervisningen? Tre komponenter står i fokus; läraren, eleven och texten (där texten i ämnet idrott och hälsa kan bestå av färdiga idrottsaktiviteter, lekar och danser

Figur 1. Undervisningsprocessen skapas i samverkan mellan de tre komponenterna lärare, elev och text, vilka i sin tur är påverkade av staten, producenten och samhället.

samt litteratur). Innehållet skapas i samverkan mellan de tre komponenterna. Dessa är i sin tur påverkade och begränsade av staten i form av läroplaner och andra styrdokument, av samhällets och individens sociala villkor samt av marknaden i form av producenter av tillgängligt material för verksamheten (se fig. 1).

Med detta som bakgrund är syftet med min lärarstudie att undersöka lärarnas tal om sitt läraruppdrag i dagens skola med fokus på skolämnet idrott och hälsa. Vidare är jag intresserad av att undersöka lärarnas syn på mål- och innehållsfrågor i relation till elevers lärande i idrott och hälsa.

Metod, urval och genomförande

En kvalitativ intervjustudie genomfördes inom SIH projektets ramar våren 2001. Urvalet av de intervjuade lärarna skedde genom ett s.k. tillfällighetsurval av de lärare som följde med sina klasser till Idrottshögskolan. De 16 intervjuade idrottslärarna (8 kvinnor och 8 män) representerade skolor med spridning från Skåne i söder till Norrbotten i norr, från Göteborg i väster till Stockholm i öster. De intervjuade lärarna tjänstgjorde vid skolor vilka representerade såväl mindre orter som storstadsområden. Majoriteten av lärarna tjänstgjorde i de senare skolåren. Tio av lärarna var utbildade idrottslärare, fyra hade genomgått annan lärarutbildning och två var utbildade. Elva av de intervjuade lärarna hade varit verksamma i 12 år eller mer varav två hade mer än 30 års erfarenhet av idrottslärarkäret. Fem hade endast några få års lärarerfarenhet.(3)

Samtliga intervjuer genomfördes på Idrottshögskolan. De varade mellan 45 minuter och 1,5 timme, spelades in på band och har därefter transkriberats. Intervjumaterialet analyserades i

förhållande till de olika områden som intervjun handlade om. I bearbetningen av intervjuutsagorna har jag som forskare låtit lärarnas personliga svar framträda och analyserat dessa i syfte att finna eventuella samband i talet om ämnet idrott och hälsa.

Lärares reflektion över ämnet idrott och hälsa

Ett förändrat uppdrag

Den mest genomgripande förändringen som lärarna framhåller i och med läroplanens, Lpo 94, införande är att varje elev nu skall nå målen i kursplanen. Detta har resulterat i att de samtalar än mer med sina elever och de uppfattar att de är tydligare mot dem vad gäller både kursmål och betygsnivåer.

Det är väl den stora förändringen när vi försöker i varje årskurs förmedla målsättningen i början av varje termin, att eleverna hela tiden har klart för sig vad målet är i ämnet.

(kvinnlig lärare)

Lärarna menar att man vill få med alla elever i idrott och hälsa undervisningen och att eleverna ska känna sig delaktiga. Flera av lärarna påpekar att de idag är en del av kollegiet på ett mera påtagligt sätt än tidigare då de ingår i ett av skolans arbetslag. Idrottslärarna poängterar att de är både mentorer, ansvarar för utvecklingssamtal och deltar i möten med föräldrar. Förutom att själva läraruppdraget har förändrats påtalar lärarna också att ämnet har förändrats efter införandet av Lpo 94. Förr lärde man elever att utföra gymnastikövningar rätt och snyggt, vilket kan tolkas som ett lärande i sig, dvs. att utförandet var en viktig kompetens i form av att behärska en rörelse. En förändring

som lyfts fram är att idrottsämnet har lämnat det strikta, styrda ämne som organiserades utifrån ett antal huvudmoment. Lärarna menar att idag genomförs undervisningen på ett "friare sätt" i relation till uppnåendemålen i kursplanen. Lärarna betonar processen istället för prestationen eller själva resultatet.

Förr var det att jag hade mycket högre krav på att ungdomarna skulle göra rätt, att de skulle skjuta och spela och stå på rätt ställe, medan idag är mer upplagt på att det är viktigare att de deltar att de tycker det är roligt att de känner någon sorts närvaro i vad de håller på med.
(manlig lärare)

Idag bestämmer varje lärare innehållet i undervisningen i relation till målen och den lokala skolplanen. Tidigare, menar flera av lärarna, ställdes högre krav på elevers utförande i idrottsundervisningen och den innehöll mer metodik och teknikträning. Kraven på rörelsernas utformning och kvalitet samt behärskning av olika idrottsaktiviteter har kommit i skymundan eftersom kursplanen har förändrats och andra mål förordas i nuvarande kursplan.

Ja, ämnesinnehållet har blivit flackare om man så säger, kraven om att allt ska vara snyggt och välgjort det hinner man inte med i och med att tiden är så liten och barnen så många
(manlig lärare)

Vad är viktig kunskap i ämnet idrott och hälsa?

Lärargruppens reflektion över kunskapsfrågan handlar om vilka kunskaper som skall prioriteras och de betonar vissa kunskapsmål starkare än andra utifrån kursplanen. En heterogen bild framträder vad gäller lärarnas syn på kunskap i ämnet. De lärare som har arbetat en längre tid framhåller att förr, i relation till idag, var det andra kvaliteter som prioriterades i undervisningen. Tidigare var det mer krav på färdighet och prestation (rätt utförd övning, springa fort, hoppa långt). Flera menar att de ger eleverna olika alternativ till att träna och förstå vikten av en sund livsstil samt att de övas i att ta ansvar för sin egen hälsa. De flesta var eniga om att de lägger ner ett stort arbete på att alla elever ska delta i undervisningen och att de ska nå målen i ämnet för att få godkänt. En majoritet av lärarna vill att eleverna, oavsett ålder, ska uppleva ämnet som roligt och finna aktiviteter i undervisningen som de kan utöva på sin fritid.

... är att alla ska tycka att det är roligt att hålla på med idrott och att man ska hålla på med det på fritiden också.

(manlig lärare)

... att alla ska hitta ett sätt som de kan ta med sig ut och fortsätta ifrån mig, så att de vill fortsätta med någonting... vad gäller kroppsövningar.

(kvinlig lärare)

De intervjuade lyfter fram frågan om skolan är "lättare" eller "svårare" idag, dvs. om kraven på eleverna uppfattas som "lägre" eller "högre". Den grupp av lärare som undervisar i skolår nio och är på väg att sätta slutbetyg menar att det ställs högre krav på eleverna för att få godkänt, då godkänt i det gamla betygsystemet enligt lärarna likställdes med betyget tre.

Andra kunskaper som ämnet idrott och hälsa kan bibringa elever är själva upplevelsen av idrottsutövande, vilket kan benämnas idrottens egenvärde eller det estetiska värdet (5). Några lärare framhåller således rörelseglädjen i och genom olika idrottsaktiviteter. En annan lärare påtalar det viktiga i att lära elever att behärska sin kropp och lära sig att man mår bra av att röra på sig. Ytterligare en röst menar att eleverna ska fylla sin ryggsäck med teoretiska och praktiska kunskaper om hur de ska sköta sin egen träning.

... att de får kunskaper och sådan insikt att de förstår att man måste röra på sig.

(kvinlig lärare)

... att eleverna ska tycka om idrott och få förståelse för hälsan och att det är så viktigt att man efter skolans slut håller på med detta.

(manlig lärare)

Målet med ämnet skiljer sig något då det gäller i vilken ålderskategori elever undervisas. Lärarna som undervisar de yngre eleverna (år 3) framhåller leken och den motoriska träningen som viktiga ingredienser för att nå målen. De som undervisar de äldre eleverna (år 6 och 9) framhåller en allsidig träning med olika idrottsaktiviteter samt eget ansvarstagande som viktiga mål i undervisningen, mindre problematiseras det *lärande* som sker i undervisningen.

Utifrån lärarintervjuerna framkommer tre huvudfåror när det gäller

lärarnas mål med ämnet. Dessa kan kategoriseras enligt följande; låta elever pröva på olika idrottsliga aktiviteter (färdigheter), att elever ska uppleva ämnet som roligt och att ämnet ska bibringa elever en hälsosam livsstil. De lärare som reflekterar över aktiviteter poängterar inte kvaliteter i olika rörelseaktiviteter utan snarare att elever ska erbjudas ett brett spektra av idrotter.

... att de ska få möjlighet att få röra på sig, prova på olika saker, kanske själv hitta ett intresse få allsidig träning och öva motorik, men jag begär inte att någon ska vara superduktig på någonting utan bara att de ska prova på.

(kvinlig lärare)

... att den (undervisningen) ska vara anpassad och varierad så att alla får chansen att känna att nu behärskar jag det här (idrottsaktiviteten), så att man inte blir ensidig i någonting... färdigheten blir bättre för det utvecklar dem själva.

(manlig lärare)

De lärare som främst motiverar ämnet med att det ska vara roligt för att stimulera till lärande framhåller att alla elever ska få ett positivt intresse för fysisk aktivitet i olika miljöer. Vidare betonas vikten av att elever ska uppmuntras till att ha roligt tillsammans för att lära sig behärska sin kropp, vilket sker i en anpassad och varierande undervisningsmiljö. Den

tredje kategorin av utsagor, som lyfter fram hälsofrämjandet i undervisningen, motiverar den fysiska aktiviteten bl.a. i relation till skolans i övrigt mer stilslasittande verksamhet (4).

... du (eleverna) ska ha med dig i ryggsäcken de kunskaper så att du själv kan sköta om din hälsa för det är ingen som kommer att göra det åt dig. Det är ingen annan som kommer att ta det ansvaret utom om du (eleven) kommer att bli sjuk så träder samhället in, men ändå till dess så är det du själv som måste sköta om det.

(manlig lärare)

... att trivas med att röra på sig att känna välbefinnande och glädje och vikten att man verkligen kan koppla ihop att om man mår bra när man har rört på sig... att man blir trött av att röra på sig utan piggare istället, att få naturliga endorfiner och annat som piggare upp en.

(kvinlig lärare)

... att ge eleverna den fysiska status som är lämplig för den allmänna hälsan den fysiska och psykiska hälsan är enligt min bedömning det som händer idag med skolan med alla krav på de teoretiska ämnen. Det måste få sin motsvarighet på "fysidan" och därför är det enormt viktigt att få den där utjämningen av de stillsittande passen... att man jämnar ut

med rörelse.
(manlig lärare)

Några gemensamma uppfattningar kan sammanfattas på följande sätt; lärarna vill att eleven ska förstå att det är viktigt att röra på sig och att varje individ ska ta eget ansvar för sin egen träning – ett individuellt projekt verkar förordas. Ämnet ska även förmedla sådana kunskaper att elever ska få förståelse för vikten av en hälsosamt livsstil genom att finna ut vilken/vilka fysiska aktiviteter som kan bli bestående efter skolans slut – ett investeringstänkande verkar vara för handen.

Lärarnas tal om ämnets innehåll

Från att tidigare ha varit ett ämne med fasta moment uppdelat för olika årskurser har det utvecklats till att vara ett ämne där innehållet förmodligen varierar från skola till skola. Ett fysiskt aktivitetsämne som lärarna menar har ändrats från ett prestationsämne till ett mer hälsoinriktat ämne. En lärare uttrycker sig med orden:

... från att ha varit mer närmare tävlingsidrotten till att idag ha blivit mer idrott och hälsa alltså mer motion.
(kvinnlig lärare)

Endast ett fåtal av de intervjuade lärarna menar att ämnets innehåll inte har förändrats, utan ”allt är sig likt med olika bollsporter och andra fysiska aktiviteter”.

Övre vänster: Vid införandet av samundervisning kom negativa synpunkter fram att bollspelen kom att dominera på bekostnad av flickornas gymnastik och dans. IH bildarkiv.

Nedre vänster: En majoritet av lärarna vill att eleverna skall uppleva ämnet som roligt och finna aktiviteter de kan utföra på sin fritid. IH bildarkiv

Stora bilden: Förr lärde man eleverna att utföra gymnastikövningar riktigt och snyggt. IH bildarkiv.

Lärarna i denna intervjustudie framhåller att undervisningen domineras av aktiviteter där många elever engageras och ”då blir det ofta bollspel”. De som undervisar de yngre eleverna lyfter fram undervisning som uteverksamhet och lek i olika former. Ämnets aktivitetsgrad, olika idrottsaktiviteter och upplevelsen i själva utövandet omtalas.

... att det här ska vi göra för att det är viktigt utan jag försöker hitta de aktiviteter som jag ser att jag har mest aktiva barn.
(kvinnlig lärare)

Flera lärare, som undervisar de äldre eleverna, framhåller att deras elever tränas i att leda hela eller delar av lektioner och oftast väljer eleverna en aktivitet som de själva är ganska bra på. Innehållet i undervisningen blir således beroende av lärarens planering, elevernas egna lektioner och den elevmedverkan som de flesta av lärarna påpekar.

Idrott och hälsa är ett ämne med fokus på fysisk aktivitet och kroppsrörelser. Få lärare påtalar ämnets andra dimension att lära om kroppen och om hälsa, att undervisa i teoretiska moment eller att avsätta tid för elever till reflektion över vad de har lärt sig i ämnet. Ingen lärare lyfter fram att deras elever har någon lärobok eller läxor i detta ämne. Några av lärarna uttalar sig på följande sätt:

... teori har jag i princip i någon paus när de har gjort någon prestation.
(manlig lärare)

... mest jobbar jag med fysisk aktivitet, inte så mycket teoretiskt i teorier.
(kvinnlig lärare)

Lärarstil och pedagogisk verksamhet

Hur planerar, organiserar och förmedlar lärarna sitt budskap (lärarstil)? De flesta har svårt att finna ord för vad de egentligen gör. Att formulera sig kring

undervisningsprocessen är något som dessa lärare inte är vana vid. Deras tal om undervisningen handlar om en beskrivning av läsåret, elevmedverkan och hur enstaka lektioner genomförs. Att sätta ord på sin egen lärarfilosofi är desto svårare. Många lyfter fram att de har en läsårsplanering som eleverna medverkar i för att ta fram och på så sätt påverka ämnesinnehållet. Elevmedverkan i planeringen av idrottsundervisningen genomförs exempelvis på följande sätt:

... vi har byggt upp en speciell typ av planering för att få med eleven i planeringen, vi har ett idrottsråd där det finns två representanter från varje klass och inför en längre period brukar vi ha en träff med idrottsrådet.
(manlig lärare)

... planeringen på höstterminen som brukar gå till så att eleverna får sitta i grupper och planera ett antal lektioner eller rättare sagt de får planera vad vi ska göra hela året, olika saker, men jag har krav på att vissa saker måste vara med (orientering, skridskoåkning, simning, skidåkning, lite redskap, motionsgymnastik)... sedan sammanställer jag och lämnar det till eleverna så att de får säga om de tycker att vi ska arbeta efter det, eller så gör vi förändringar. (manlig lärare)

Några av lärarna lyfter fram att de under senare år har givit mer utrymme för elevernas önskemål om olika aktiviteter. Några menar att de idag arbetar mer med grupparbeten inom idrottsämnet samt med problemlösning där elever är med i att exempelvis bygga olika redskapsbanor och styrkestationer. Elevmedverkan i olika former verkar vara vanligt förekommande i undervisningen av idrott och hälsa.

... jag har mycket grupparbeten och det hade jag aldrig förut i idrott /---/ när barnen får grupparbeta, fantisera själva och göra egna saker,

det hade man inte från början direkt, utan då talade jag om för dem vad de skulle göra, och sedan vågar man släppa dem att hjälpa till att planera.
(kvinnlig lärare)

Endast några få av lärarna sätter planeringen av undervisningen i relation till kursplanen i idrott och hälsa. Vilka moment är viktiga att undervisa i? Några lärare lyfter fram skridskoåkning, simning, dans och orientering som viktiga delar inom ämnet. Andra lyfter fram mångfalden av aktiviteter. I kursplanen poängteras bl.a. att allsidiga rörelseaktiviteter är centralt i ämnet, att rörelse och rytm är en grund för individuella och kollektiva övningar samt att ämnet har starka kulturella traditioner när det gäller att vistas i naturen.

Flera av lärarna påtalar att de låter eleverna ta större ansvar med att arbeta i grupp och lösa olika uppgifter samt leda sina klasskamrater i mindre eller större grupper. Några av lärarna anser att det är svårt att låta eleverna leda lektioner på grund av att aktivitetsgraden sjunker, att några elever inte deltar, eller som en manlig lärare påpekar:

... man skulle vilja att deras vilja och fantasi skulle komma till uttryck mer, men när man släpper och låter det hända innebär det ju nästan alltid så att det blir de starka som får som de vill, de andra som man vill lyfta och bygga upp, de får andrahandsrollen.

Lärarna undervisar inte i enskilda moment, övningar eller aktiviteter mer än en eller två gånger per läsår (en stor variation framhålls). Ingen av lärarna talar om att de upprepar eller ”bygger” vidare på samma övning/moment/aktivitet/innehåll påföljande lektion. Det framkommer inte hur de funderar i banor av pedagogisk undervisning, dvs. att eleverna ska lära sig något särskilt utan de flesta menar att det viktigaste är att eleverna är fysiskt aktiva på olika sätt under lektionerna. Det gemensamma gällande undervisningen verkar vara att ämnet ska vara roligt och stimulera till ett bestående intresse för fysisk aktivitet. Lärarna i denna intervjustudie har svårt att formulera sig kring sin undervisning när det gäller arbetssätt, metoder och didaktiska frågor, dvs. själva undervisningsprocessen.

Sam- eller särundervisning?

I grundskolan infördes samundervisning i skolans kroppsövningsämne i och med läroplanen från 1980 (Lgr 80).

Det var första gången i ämnets historia som staten i sina riktlinjer påtalade att flickor och pojkar skulle undervisas tillsammans på lika villkor. Flera forskare har visat att samundervisningens införande har haft stor betydelse för ämnets förändring, såväl till form som till innehåll och att flickor blivit missgynnade (6). Barbro Carlis studier har bl.a. visat att ämnet efter samundervisningens införande har ändrat inriktning och innehåll. Hon har påtalat att traditionella manliga idrotter tog över ämnesinnehållet och exempelvis dans och gymnastik minskade i omfattning (7). Den nationella utvärderingen som genomfördes i början av 1990-talet av Lennart Mattson (utvärdering av Lgr 80) visade bl.a. att innehållet dominerades av bollspelsundervisning (70 %), att negativa attityder till ämnet framkom främst från flickorna och att dansundervisning förekom mycket sparsamt (8). I Lpo 94 återfinns inte längre några direktiv på hur eller i vilken form undervisningen ska genomföras, nu är det upp till varje skola att organisera verksamheten. Vad anser lärarna i denna studie om sam- eller särundervisning och vad är mest förekommande? Vilka argument lyfter de fram i diskussionen om lärande och ämnets innehåll i relation till den valda undervisningsformen?

Vad det gäller undervisningsformen framkommer att majoriteten av lärarna (lika många manliga som kvinnliga) har samundervisning. Särundervisning förekommer främst i undervisningen av de senare skolåren (6–9). Endast en lärare för de yngre skolåren i denna studie har könsuppdelad undervisning i idrott och hälsa.

Den bild som framträder hos lärarna som undervisar sina klasser i könsuppdelade grupper (*särundervisning*) visar att de flesta var helt nöjda och föredrar denna uppdelning. Vilka är då motiven till den valda undervisningsformen? Några menar att homogena grupper är att föredra, dvs. flickor och pojkar var för sig. De flesta lärarna lyfter fram flickorna, som om de verkar vara problemet i idrott och hälsa.

... att flickorna alltid, att de lätt kommer i skymundan och jag vill gärna lyfta fram dem och låta flickorna känna att, äh äntligen får jag känna på en boll och det har en del upplevt som väldigt starkt.
(kvinnlig lärare)

... att en homogen grupp är mycket roligare för alla inblandade!.../vi

kör särundervisning och det fick vi bekräftat, det fanns en rapport här för något år sedan att det var bra.
(manlig lärare)

En annan bild som framträder (lärarna som har särundervisning) är att man önskar en större flexibilitet när det gäller sam- och/eller särundervisning, dvs. att två lärare och klasser ligger parallellt för att variera undervisningsformen för att öka elevers valmöjligheter.

... det är för många som gör för lite när det är särundervisning, jag upplever det som att det finns många tjejer som skulle kunna göra mycket mer om man säger så och om man ser när dom är med killarna, alltså tjejerna tar för sig mycket mer när dom är med killarna ... det är klart det finns tjejer som inte gör det också, men de tar inte för sig när dom är med dom andra tjejerna heller.
(manlig lärare)

Från lärarna som arbetar med *samundervisning* framkommer delvis andra bilder och motiv för den valda undervisningsformen. I resonemanget runt fördelarna med denna form yppar sig den viktigaste motivbilden – den sociala delen. En lärare uttrycker det med ord som ”att det är bra för pojkar och flickor att mötas för så är det ju i samhället sen” och en annan lärare påpekar att:

... i de klasser där det fungerar socialt, så kul de har tillsammans. Det är en social grej!.../ Jag ser den sociala biten är otroligt nyttig för framförallt pojkarna, att ha samundervisning.
(kvinnlig lärare)

Minoriteten av de lärare som har samundervisning anser att det fungerar bra. De övriga menar att de i vissa moment delar upp sina elever i flick- respektive pojkgrupper, samarbetar med en annan lärare för att sära flickor och pojkar åt eller önskar att de skulle ha denna arbetsform:

... det är ganska bra att ibland att dela, det kan ju stärka båda grupperna, jobba bara tjejer och killar, men jag tycker inte att det är någonting som ska göras jämt.
(kvinnlig lärare)

Det finns moment där det kan vara befogat att tjejerna får ha egen gympa och killarna... Ja när vi har redskapsgymnastik där tjejerna vågar visa mycket mer och där killarna

också vågar visa mycket mer, även i bollspel delar vi.

(manlig lärare)

... vi vill att killarna ska göra egna danser och så va, då är det nästan bra att killarna får jobba själva /.../ för tjejerna tar oftast över och då ska det bli sådär fint, men killarna försöker kanske lägga någon annan touche på det hela.

(manlig lärare)

En samstämmig syn hos lärarna är att de finner såväl fördelar som nackdelar med båda undervisningsformerna. En flexibel lösning, där man kan arbeta med båda formerna, eftersträvas dock av de allra flesta lärarna i denna studie.

Diskussion

I min undersökning framkommer med tydlighet att införandet av målstyrd skola har påverkat lärarsituationen och startat en förändringsprocess. För lärarna i idrott och hälsa i grundskolan framkommer att reformen i sin helhet har förändrat läraruppdraget genom organisering av arbetslag, införande av mentorskap och utvecklingssamtal samt en skyldighet att göra upp åtgärdsprogram för de elever som inte når målen. Idrottsläraren ingår numera som en medlem i ett arbetslag och är inte längre en "hurtbulle" i en utlokaliserad lokal. Alla dessa nya uppgifter påverkar idrottslärarens arbetssituation. Det som blir synligt i dagens läraruppdrag, utifrån samtal med ett antal lärare, är således en ökad kommunikation med elever och föräldrar (och även kolleger) men också en ökad fokusering på analys och tolkning av ämnets mål och elevers prestationer (samt senare betygssättning).

Namnbytet från idrott till idrott och hälsa, en ny målstyrd kursplan och en reduktion av antalet undervisningstimmar, har enligt de flesta lärarna inneburit ett förändrat ämne. De menar att ämnet har ändrats från ett prestationsämne till ett mer hälsoinriktat ämne, dvs. från ett färdighets- till ett mer motionsinriktat ämne. Min tolkning ger vid handen att idrott och hälsa ska vara lustfyllt, att eleverna ska få möjlighet att prova på olika rörelseaktiviteter och stimuleras till någon idrottsaktivitet för fritiden. Några lärare framhåller att ämnet inte alls har förändrats utan att allt är sig likt med bollsporter och andra fysiska aktiviteter. Få lärare poängterar att ämnet är ett kunskapsämne för att exempelvis stimulera till eget kunskapsökande gällande hälsa,

livsstil och/eller miljöfrågor. Ingen lärare påpekar att elever ges tid för egen reflektion över det lärande som sker i ämnet. Däremot lyfter de fram ämnets mål i form av olika idrottsaktiviteter, kunskaper om sin egen hälsa samt lust till att röra sig. Lärarna är mycket eniga om att eleverna ska ha roligt i och genom fysisk aktivitet, men steget till att påtala vilket lärande som sker framkommer inte.

Minoriteten av lärarna har valt att ha särundervisning, vilket kan tolkas som en försiktig återgång till könsuppdelad undervisning. Det ideala som alla lärarna strävar mot är möjligheten till både och. För att kunna genomföra detta krävs planering i arbetslaget eller att två lärare schemaläggs parallellt. Motivet, som framträder i intervju materialet, till att ibland vilja genomföra undervisningen i könsuppdelad grupp är att främst flickor missgynnas i samundervisningen. Dessa lärare menar att flickors intresse åsidosätts mer än pojkars. Ingen diskuterar andra formeringar än att dela in undervisningsgrupperna i flickor och pojkar samt inga andra verktyg framkommer för att hantera jämställdhetsfrågor. Ingen lärare framhåller indelning utifrån intresse, erfarenheter eller kunskapsnivå. (9)

Förutom att undervisningen ska vara lustfylld är ett annat av huvudmålen att få eleverna att uppleva rörelseglädje och att utveckla ett bestående intresse för fysisk aktivitet. Lärarna framhåller att elevmedverkan i planering och genomförande påverkar innehållet i undervisningen. Sven-Erik Liedman betonar att: "Den moderna pedagogiken har ett enkelt recept på hur skolan skall göra sitt lärostoff intressant för ett barn. Den skall helt enkelt utgå från barnets egen situation, dess vardag" (10). Ett varnande finger kan i detta sammanhang lyftas, för om en lärare hamnar i det ointressanta kan eleven tröttna och inte finna någon ytterligare stimulans i sitt lärande. Det åvilar således pedagogen att utmana, intressera och vara väl medveten om elevers lärande och vad som är viktig kunskap i sitt undervisningsämne.

I undersökningen av lärarnas tal framträder inte hur lärarna erhåller kunskaper om elevers lärande, dvs. hur själva undervisningsprocessen ter sig i ämnet för eleverna. Ingen av lärarna lyfter fram elevers lärande, utan verkar ta lärandet för givet, när samtalen rör sig om målet med undervisningen. Vad är viktig kunskap i ett ämne där kropp, träning och livsstil står i fokus?

Hur och när sker själva lärprocessen i ämnet idrott och hälsa för eleverna? När sker reflektionen hos eleverna över den kunskap som ämnet bibringar? När har vi hört elever fråga sin idrottslärare inför en lektion i idrott och hälsa – Vad ska vi lära oss idag?

Måhända finns en osäkerhet och villrådighet hos lärarkåren när det gäller ämnets viktighet och det finns även en avsaknad av diskussion om vilken kunskap som ska förmedlas. Om det finns en misstro angående lärandets mening blir den pedagogiska uppläggningsen hopplös. Det är just därför som det är oerhört viktigt för en lärare att ha en pedagogisk idé, ett perspektiv på den kunskap som man vill förmedla. Kunskaper som saknar perspektiv har förmåga att skramla.

Referenser

1. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet Lpo 94 och Kursplan för idrott och hälsa (2000) <<http://www.skolverket.se>> (2004-09-04).
2. Jane Meckbach (2004): "Ett ämne i förändring – eller är allt sig likt", i *Mellan Nytt och Nöje: Bilder av ämnet idrott och hälsa*, red. Håkan Larsson & Karin Redelius. Stockholm: Idrottshögskolan, s. 81–98.
3. De lärare som ingår i denna studie är inte samma lärare som ingår i Britta Thedin Jakobssons intervjustudie.
4. Se Britta Thedin Jakobssons artikel i detta nummer om hur hennes intervjuade lärare reflekterar över hälsobegreppet.
5. Kirsten Drotner (1996): *Att skabe sig – selv: ungdom, estetikk, pædagogik*. 2. utgåve Köpenhamn: Gyldendal; Jane Meckbach & Suzanne Söderström (2002): "Estetik och kroppsrorelse", i *Pedagogiska perspektiv på idrott*, red. Lars-Magnus Engström & Karin Redelius. Stockholm: HLS förlag, s.258–269. Se Håkan Larssons artikel i detta nummer vilken behandlar elevernas syn på ämnet.
6. Se exempelvis Marita Eklund (1999): *Lärares syn på samundervisning i gymnastik*. Diss. Åbo akademis förlag; Claes Annerstedt (1991): "Forskning om samundervisning", *Tidskrift i Gymnastik och idrott*. Årgång 118, nummer 5, s. 29–38; Jane Meckbach & Suzanne Söderström (2002a): "Kärt barn har många namn – idrott & hälsa i skolan" i *Pedagogiska perspektiv på idrott*, red. Lars-Magnus Engström, Karin Redelius. Stockholm: HLS Förlag, s. 209–239.
7. Barbro Carli (2004): *The Making and Breaking of a Female Culture: The History of Swedish Physical Education in a Different Voice*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
8. Lennart Mattson (1993): *Den nationella utvärderingen av grundskolan: idrott huvudrapport*. Skolverkets rapport nr 25. Stockholm: Liber.
9. Se Karin Redelius artikel i detta nummer där problematiseras jämställdhet från ett elevperspektiv.
10. Sven-Erik Liedman (2002): *Ett oändligt äventyr: om människans kunskaper*. Stockholm: Bonnier pocket, s. 27.